Reinder Boeve & Gert-Jan Hospers
Tekstschrijver & Radboud Universiteit en Universiteit Twente

IJlheid als motor van de Drentse economie

Sensortechnologie, het is niet direct een term die we associëren met Drenthe. De provincie staat vanouds bekend om haar rust en ruimte. Toch kent Drenthe ook *hightech*.

Woest en ledig, dat was lange tijd het dominante beeld van Drenthe. Het was de streek waar het leger heen ging om te oefenen, omdat je er letterlijk een kanon kon afschieten. Waar turfarbeiders ploeterden in het veen. Tegenwoordig kennen de meeste Nederlanders Drenthe als toerist: ze gaan er een flink stuk fietsen of wandelen, over heide of door bos. In de stereotiepe opvattingen is de Drentse economie nog steeds verre van bruisend.

Ooit was dit cliché werkelijkheid. In 1950 stond Drenthe als armste provincie onderin de ranglijsten, met een hoge werkloosheid, lage inkomens en belabberde huisvesting. ‘De muurbloem op het bal der Nederlandse gewesten’, was de typering destijds. Maar inmiddels is Drenthe een stuk verder, aldus economisch geograaf Egbert Wever. ‘Wij bungelen al lang niet meer onderaan. De achterstand is in de jaren 60 al goeddeels ingelopen. Een indicator is de huizenmarkt: de prijzen liggen hier hoger dan in Groningen, Friesland, Zeeland en Flevoland. En de werkloosheid ligt voor een groot deel van Drenthe beneden het Nederlandse gemiddelde.’

Opbloei

Wever is de auteur van *De opbloei van een muurbloem*, waarin hij de economische ontwikkeling van zijn thuisprovincie beschrijft. Dit inclusief zijn persoonlijke herinneringen en observaties – in het Drents. Wever verliet Drenthe eind jaren 60 voor een post op de tegenwoordige Radboud Universiteit in Nijmegen. In 1980 werd hij hier hoogleraar economische geografie; later stapte hij over naar de Rijksuniversiteit Utrecht. Na zijn pensionering bleef Wever in Gelderland wonen en dook diep in de naoorlogse geschiedenis van Drenthe.

Juist de eerdere achterstand bracht Drenthe in de naoorlogse economie voorspoed. Er heerste na de oorlog een hoge werkloosheid, deels door de landbouwmechanisatie. Een grote groep boerenarbeiders stond te trappelen om de handen uit de mouwen te steken. Het hielp dat de industriëlen zeer tevreden waren over de arbeidskrachten, al hadden die nog nooit een fabriek van binnen gezien. ‘De arbeidsmarkt is de hoofdreden bij de ontwikkeling van de bedrijvigheid in de jaren 50 en 60’, schetst Wever. Neem Philips, dat na 1945 vanuit Eindhoven uitwaaierde over Nederland en ook in Hoogeveen neerstreek. ‘Arbeidsmarkten waren toen nog afgesloten, pendelen deden mensen niet over grote afstanden.’ Ook Stork kwam in Hoogeveen, terwijl Honeywell vanwege het in het Noorden gevonden aardgas naar Emmen kwam voor de vervaardiging van verwarmingsthermostaten.

Industrieprovincie

De ‘grote sprong voorwaarts’, zoals Wever het kenschetst, vond plaats tussen 1950 en 1975. Van agrarische provincie transformeerde Drenthe in sneltreinvaart – mede dankzij Amerikaanse Marshallhulp – in een industrieprovincie. Het aantal industriële banen nam er procentueel sterker toe dan in alle andere provincies. Na 1975 ging de inhaalrace in een lager tempo gewoon door. De hoogtijdagen van de maakindustrie waren toen echter al over. Met de eerste loongolven in de jaren 60 verdween laaggeschoolde arbeid veelal naar andere landen. ‘Bij ons in het dorp zaten een kapstokkenfabriek en een bedrijfje waar ze schorten maakten. Laaggeschoolde arbeid. Al die confectie- en andere maakindustrie is verdwenen, overgeheveld naar lagelonenlanden’, schrijft Wever. De commerciële dienstensector kwam in dit landsdeel niet spectaculair van de grond. De relatieve rust in Drenthe had echter een voordeel: van oudsher trok de leegte instellingen voor geestelijke gezondheidszorg, psychiatrie, defensie en het gevangeniswezen (kader Veenhuizen herleeft, pag. 22). ‘Nu zijn er in Veenhuizen nog zo’n duizend mensen werkzaam bij justitiële inrichtingen. Het idee dat Drenthe niet veel méér heeft dan landbouw is dus onzin. Er is een boel industrie en ook dienstverlening.’

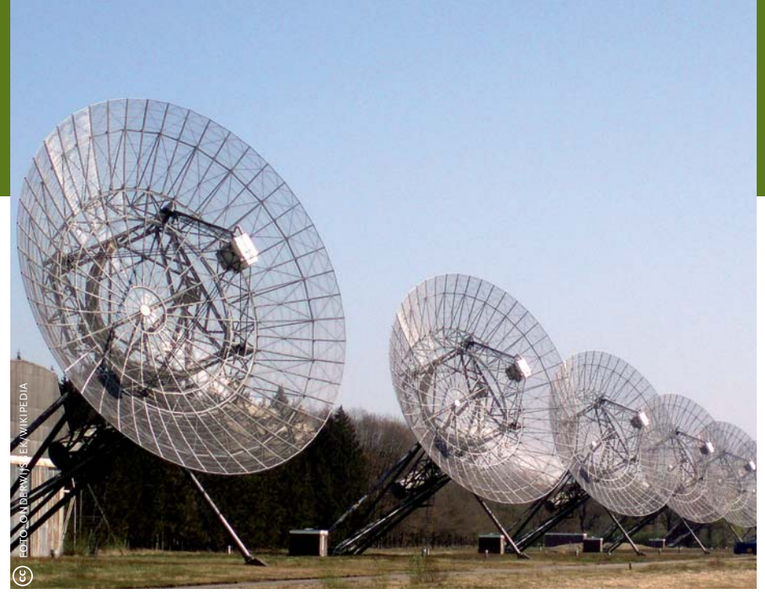

FOTO: GERT-JAN HOSPERS / WIKIPEDIA

De Westerbork Synthese Radio Telescoop bestaat uit 14 parabolische schotelantennes, opgesteld in oost-westrichting over bijna 3 km. Door de radiogolven van de schotels met elkaar te laten interfereren wordt een telescoop met een diameter van 2,7 km nagebootst.

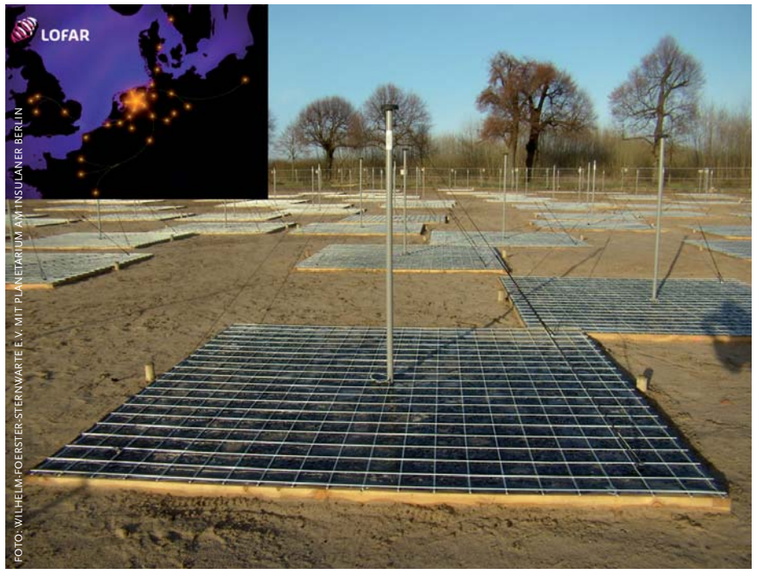

FOTO: WILHELM-FOERSTER-STERNWARTE E.V. MIT PLANETARIUM AM INSULANER BERLIN

Het LOFAR-project met 3500 antennes in de buurt van Exloo reikt tot ver in Europa en zet Drenthe op de kaart als gebied met kennis van sensortechnologie.

Sensortechnologie

Ook hoogwaardige technologie deed zijn intrede in Drenthe. Uitgerekend in een oase van rust staat hét symbool: de radiotelescoop van Dwingeloo uit 1954. Inmiddels is het een rijksmonument, maar ooit was deze reuzenantenne het neusje van de zalm voor astronomen en andere onderzoekers van het heelal. Voor de radiotelescoop was eerst Kootwijkerbroek in beeld. Maar de bekende zendtoren voor communicatie met Nederlanders overzee (‘Hallo Bandoeng’) bleek daar te veel storing te geven. Een echt rustig gebied vonden de onderzoekers in Dwingeloo. Later kwam er bij het voormalig Kamp Westerbork een batterij van veertien nog grotere schoteltelescopen bij. De nieuwste hightech ontwikkeling borduurt voort op het eerdere heelalonderzoek. Het onderzoeksproject LOFAR, in juni geopend, behelst zo’n 3500 kleine antennes in de buurt van Exloo die net als de vorige generaties telescopen naar buitenaardse signalen speuren.

Al springen de antennes van nog geen anderhalve meter hoog nauwelijks in het oog, de achterliggende technologie zet Drenthe op de kaart als een gebied met kennis van sensortechnologie. Er ligt een supersnel glasvezelnetwerk om de antennes te verbinden. Behalve sterrenkundigen kunnen ook deskundigen op het gebied van landbouw en geofysica het netwerk gebruiken door er eigen sensoren aan te koppelen. De technologie maakt het voor landbouwers mogelijk hun productie efficiënt te beheren: ze kunnen gewassen en de invloed van weer en ziekten nu beter in de gaten houden. Geofysici kunnen met seismische apparatuur de aardbodem van Noord-Nederland in kaart brengen. Een schat aan informatie over bodemdaling, watermanagement en aardgaswinning komt daarmee vrij.

Kennisinfrastructuur

Sensortechnologie is momenteel het sleutelwoord voor de economische beleidsmakers bij de provincie Drenthe. Niet alleen sterrenkundigen, landbouwexperts en andere wetenschappers kunnen er iets mee. Sensoren die razendsnel gegevens kunnen verwerken, zijn ook *hot* in de wereld van onder meer de infor-

FOTO: SLUITERTIJD / VANDERLAAN

Nog steeds rust en ruimte: Drenthe in de buurt van Ees.

De voormalige consitorie (vergaderruimte voor de dominee, ouderlingen en diakenen) in Veenhuizen is nu te huur als vakantiehuisje.

FOTO: WWW.LOGIESVEENHUIZEN.NL

matietechnologie en auto-industrie. Provincieambtenaar Ed Meijerink legt uit: 'We zijn onderdeel van een globaliserende wereld, we kijken om ons heen. Om aansluiting te houden op de rest van de wereld, zetten we in op vernieuwende maakindustrie en de diensteneconomie. In het zuidoosten zijn interessante ontwikkelingen gaande in de maakindustrie, en in de regio Assen-Groningen op het vlak van de diensten. We willen de Drentse economie omvormen tot een kenniseconomie. Daarbij is sensortechnologie een van de speerpunten. Een stevige kennisinfrastructuur hoort hierbij.'

De eerste mijlpaal was de oprichting van het Hanze Institute of Technology (HIT), twee jaar geleden. Hierin werken onder andere de provincie, de gemeente Assen en de Hanzehogeschool Groningen samen, en ook partijen als TNO, de Nederlandse Aardolie Maatschappij en it-bedrijf Sun Microsystems. Naast een vierjarige bacheloropleiding toegepaste sensortechnologie streven de partijen naar betere faciliteiten voor hightech bedrijven, en versterking van het imago van de regio voor bedrijfsvestiging. Onderdeel van het HIT is Censi, een instituut voor toegepast wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast is het onderzoeksinstituut Incas opgericht. Hierin werken industrie en wetenschap samen om op het gebied van sensorsystemen doorbraken te realiseren.

MKB

De provincie probeert intussen ook in het midden- en kleinbedrijf de innovatie aan te jagen. Twee jaar geleden startte de provincie diverse innovatieve actieprogramma's. In drie *tenders* (prijsvragen) konden ondernemers met gedurfde, vernieuwende plannen komen, waarbij ze maximaal tussen de 50.000 en 200.000 euro subsidie konden krijgen. 'Er waren telkens veel meer aanmeldingen dan er subsidies te vergeven waren', zegt Meijerink. Op jaarbasis heeft Drenthe gemiddeld 7 tot 8 miljoen euro over voor subsidies en cofinanciering, als aanjager voor een innovatief bedrijfsleven en voor een goed vestigingsklimaat. 'Wij hebben in vergelijking met andere provincies meer oog voor het generieke. Drenthe blinkt uit met een goed midden- en kleinbedrijf. We steunen niet alleen de grote bedrijven. De Drentse cultuur is er een van consensus. Het draait om balans, we zullen als overheid niet snel iets opleggen. De lijnen zijn van oudsher kort, we kennen elkaar hier goed omdat er nu eenmaal minder mensen wonen.'

Zo zijn we weer terug bij het Drentse kenmerk van rust en ruimte, de 'ijlheid', zoals Meijerink het omschrijft. Economisch geograaf Wever ziet in die karakteristiek nog een pluspunt: de reputatie van rustig wonen. Het sinds een tijdje veelgehoorde 'Drentenieren' beschouwt hij als een modekreet. Het zijn juist de werkenden die in Drenthe de wooneconomie ontdekken. In dit filevrije deel van het land spelen fysieke afstanden niet zo'n grote rol. 'In Drenthe is het aantal mensen dat buiten de provincie werkt drie maal hoger dan in de andere noordelijke provincies. Ze werken in Drachten, Steenwijk, Stadskanaal of Hardenberg, die een klein eindje over de provinciegrens liggen. Of neem Groningen: veel academici zien er tegenop om op dat kale land rondom de stad te gaan wonen en komen naar hier. Drenthe hoeft niet per se veel nieuwe banen te creëren. Het kan zich blijven richten op goed wonen als sterk punt.' Een eenzijdige sterke groei is ook niet direct in het belang van de provincie, beseft Meijerink. 'In Drenthe is er altijd het spanningsveld hoe de grootste kwaliteiten te benutten: er is genoeg ruimte om wat te doen, maar ook weer niet. Want de natuur en de rust willen we niet opofferen. Een duurzame economische ontwikkeling zal altijd in relatie staan tot het dna van Drenthe. De ijlheid van Drenthe moeten we goed benutten.' •

Veenhuizen herleeft

In mei 2005 schreef Henk Jan Solle in *Geografie* over de voormalige straf- en bedelaarskolonie Veenhuizen en de eerste stappen naar herstel en herbestemming van dit bijzondere stukje cultureel erfgoed. Anno 2010 is een aantal complexen opgeknapt en zijn er nieuwe functies ingekomen. De leefbaarheid heeft een flinke impuls gekregen. Er vestigen zich nieuwe bedrijven en instellingen, zoals een hotelrestaurant en een rugkliniek. Dat levert bijzondere combinaties op van *leisure* en zorg. Ook hebben de ondernemers zich verenigd in de Stichting Veenhuizen Cultuur en Toerisme. 'Zulk particulier initiatief is nieuw voor Veenhuizen', vertelt Wim de Bruijn van het Ontwikkelingsbureau Veenhuizen. Lange tijd was dit een gemeenschap waar de staat alles regelde. 'Het ging heel ver. Je had hier een eigen energiecentrale, een eigen bakkerij en een landbouwbedrijf, maar ook een ziekenhuis. Zelfs de voetbalclub en het culturele podium dreven op de rijksoverheid. Het was een aparte minisamenleving. Ook de leeftijdsopbouw van Veenhuizen was atypisch, want gepensioneerden moesten ergens anders gaan wonen. In dat opzicht is Veenhuizen nu een heel gewoon dorp geworden.'

De bijzondere ontstaansgeschiedenis van Veenhuizen blijft herkenbaar, ook door de strakke planning bij de bouw van het dorp. Waar tot 1923 het Derde Gesticht stond, is nu een hoop ruimte voor nieuwbouw. Verder staan er nog minstens zeventien monumenten te wachten op restauratie en een nieuwe bestemming. 'We hopen dat alle nieuwe activiteiten uiteindelijk ongeveer 250 nieuwe arbeidsplaatsen opleveren. Als provincie zetten we sterk in op de economie, maar binnen de randvoorwaarden van het cultureel erfgoed. Het zou een geweldige plus zijn als we ook ons andere doel halen: Veenhuizen op de Werelderfgoedlijst van Unesco.'